

Kajetan Poniatyszyn

Uniwersytet Wrocławski

ORCID: 0000-0002-4560-5615

Śloneczna synergia słowa i działania. Ruch solarpunkowy w Polsce

Celem artykułu jest zbadanie synergii słowa i działania w polskim ruchu solarpunkowym. W tym celu umieszczę solarpunk w kontekście pojęć futurologii, humanistyki zaangażowanej i ekokrytyki. Pozwoli to zarysować społeczny oraz predykcyjny charakter tego gatunku. Po tym wprowadzeniu przejdę do analizy samego ruchu. Skupię się na jego symbolach, ideach oraz celach. Następnie określe oraz opiszę najważniejsze pola działalności polskiego ruchu solarpunkowego. Rozważania mają na celu również zarysowanie problematyki w omawianiu polu badawczym, co w zamierzeniu ma nakreślić obszary kolejnych rozważań naukowych.

Nowe gatunki w obrębie science fiction

Na polu współczesnej literatury fantastycznej mamy do czynienia z dynamicznym rozwojem gatunków literackich. Wyjaśnienie dla tego zjawiska stanowić mogą słowa Stanisława Balbusa, według którego „od romantyzmu przynajmniej poczynając, trwa i konsekwentnie natęża się »zagłada« wszystkich tradycyjnych gatunków (i w ogólnej formie) literackich, które przestały mieścić się w kręgu aktualnych światopoglądów i potrzeb estetycznych” (Balbus 1999: 25). Owa „zagłada” oznacza według badacza zdjęcie z literatury krępującej siatki taksonomicznej, która utrudniała powstawanie oraz rozrastanie nowych gatunków literackich. Doprowadziło to do potrzeby wytworzenia nowego sposobu ich klasyfikowania, opartego na swoistym wyciąganiu z nich esencji oraz twierdzeniu, jakoby każdy utwór ustanawiać mógł osobny gatunek – pod warunkiem, że zawierałby cechy archetektu, czyli tekstu założycielskiego, z którego czerpałyby inne (Balbus 1999). Za przykład realizacji Balbusowskiej koncepcji „zagłady gatunków” uznać można *Trylogię ciągu* Williama Gibsona (1984, 1986, 1988) – serię książek, dzięki której w latach 80. XX wieku narodził się cyberpunk. Adam Mazurkiewicz opisuje początki tego nurtu w następujący sposób: „Jakkolwiek

za pierwszą cyberpunkową powieść uznaje się powszechnie *Neuromancera* Williama Gibsona (1984), elementy charakterystyczne dla poetyki tego nurtu można odnaleźć już w utworze Alfreda Bestera *Gwiazdy, moje przeznaczenie* (1957)" (Mazurkiewicz 2007: 158). *Neuromancer* ukonstytuował wyznaczniki gatunkowe cyberpunku, stając się dla kontynuatorów Gibsona dziełem o wielkiej wadze. Współcześnie tezy Balbusa wydają się jeszcze trafniejsze, powstają bowiem nowe realizacje gatunkowe służące do opisu zmediatyzowanej i związanej z internetowym symulakrum (Baudrillard 2005) rzeczywistości. Potwierdza to Dominika Oramus, według której „wirtualny świat wymagał stworzenia całego nowego języka do opisania doświadczeń [...] w sieci [...] i cyberpunk dał współczesnej kulturze aparat pojęciowy, by mówić o tym całkiem nowym środowisku" (Oramus 2021: 144). Nowe gatunki w obrębie literatury science fiction urosły do rangi narzędzia poznawczego, za pomocą którego można zorientować się w przemianach zachodzących w dzisiejszym świecie (Oramus 2021: 143).

Solarpunk a futurologia i humanistyka zaangażowana

Science fiction to gatunek z dużym potencjałem futurologicznym, dlatego w jego obrębie powstawały i nadal powstają narracje dotyczące bliskiej i dalekiej przyszłości. Stanisław Lem – naczelnym polski futurolog – określił go jako uprawiający „służby osobne – mianowicie prognostyczne" (Lem 2009: 23). Współcześnie istotnym dla rozwoju tego gatunku czynnikiem pozostaje niewątpliwie wiszące nad ludzkością widmo katastrofy klimatycznej. Mimo swojej wagi jest to zagadnienie nieporuszone w literaturze nazbyt często, znajdując swoją niszę przede wszystkim właśnie w literaturze science fiction. Świadomość niewystarczającej reprezentacji tematu wybrzmiewa w retorycznym pytaniu, które zadaje Magdalena Ochwat – „Dlaczego zatem tak trudno jest odnaleźć zmiany klimatu w nowoczesnej powieści, która nie jest science fiction?" (Ochwat 2020: 209). Nie we wszystkich wariantach literatury science fiction obecne są jednak wątki klimatyczne. Zainstnienie perspektywy postantropocentrycznej we współczesnej literaturze fantastycznonaukowej jest istotne z racji pewnego przesunięcia topograficznego oraz ideowego, jakie dokonało się wśród gatunków pokrewnych cyberpunkowi. Twórcy i twórczynie steampunka wybierają bowiem przestrzenie bliskie cyberpunkowi, tj. „wielkie, stechnicyzowane, odpersonalizowane metropolie (Londyn jako miasto-matryca), które zamieszkują ludzie poddani ciśnieniu władzy, kontrolującej wszelkie aspekty życia" (Lemann 2014: 346), zaś gatunek: „nawiązuje w warstwie kodów estetycznych do retrofuturystycznej wizji allowiktoriańskiego Londynu i Wysp Brytyjskich" (Maj 2019: 277). Tymczasem w najmłodszym (datowanym na „koniec drugiej dekady XXI wieku" [Piechota 2022: 134]), wywodzącym się z cyberpunka gatunku literackim, jakim jest solarpunk, „swoje znaczenie traci miasto, które zastąpione zostaje w dużym stopniu przez wspólnoty" (Lubawa 2019: 8). Wymienione gatunki stanowią swoje przeciwieństwa pod względem ideowym oraz estetycznym. Na ich obszarze jest również widoczne wyraźne przesunięcie topograficzne z centrum do pogranicza, peryferii. Uznać można, że science fiction – przynajmniej w niektórych wariacjach gatunkowych – zdaje się zmierzać ku scenariuszom opisującym zdecentralizowane społeczności ludzkie żyjące z dala od miast. A stąd niedaleko już do światów

kreowanych przez pisarzy zainspirowanych solarpunkiem. Wizje te nieuchronnie zmiernają ku predykcjom na temat tego, jak będzie wyglądać życie przed/w trakcie/ po katastrofie klimatycznej. Jak wskazuje Grażyna Gajewska, w fantastyce naukowej myślenie o alternatywnych rzeczywistościach, czy nowych sposobach jej organizowania, różnych formach życia, porządku społecznego, czy szerzej ludzko-nie-ludzkich agencjach, sprzyja myśleniu o tym, że porządek, w którym żyjemy i zasady, na których został on oparty, wcale nie musi być tym jedynie możliwym ani najlepszym (Gajewska 2021: 317).

W perspektywie nakreślonej przez badaczkę pojawienie się solarpunku jako jednego z modeli przedstawiających społeczeństwo przyszłości jest naturalną drogą rozwoju fantastyki naukowej. Co warto podkreślić, solarpunk – w przeciwieństwie do fikcji klimatycznej (*climate fiction / cli-fi*) – skupia się głównie na wizjach pozytywnych (Jordan, Bernier Jeremy, Zuiker 2021: 310), stanowiąc „kontrkulturowy bunt wobec literackich negatywnych wizji przyszłości obecnych w literaturze”¹ (Solarpunk Anarchist 2016, za: Reina-Rozo 2021: 50; tłum. własne – K.P.). Nieco inaczej sprawa ma się w przypadku brazylijskich autorów piszących w tym nurcie – jak wspomina Dariusz Piechota: „[brazylijski solarpunk – K.P.] przypomina gatunek hybrydyczny, a jego twórcy często odwołują się do poetyki horroru, thrillera czy powieści detektywistycznej” (Piechota 2022: 140). Utopijny charakter tego gatunku nie jest więc powszechny.

Innym aspektem solarpunku o którym warto wspomnieć, jest umiejscowienie zarówno samego gatunku, jak i badań nad nim w obrębie współczesnej humanistyki zaangażowanej, a dokładniej – refleksji ekokrytycznej i postantropocentrycznej. Genologiczne związanie tego nurtu z wychodzącą naprzeciw problemom społecznym humanistyką przeczy potocznemu utożsamianiu uniwersytetu z wieżą z kości słońskiej – zamkniętą na „zwykłego” człowieka, świadcząca o poczuciu wyższości zamieszkujących ją osób, niedostępna i tajemnicza. Ewa Bielska, pisząc o różnych obliczach współczesnej humanistyki, stawia sprawę dość jasno: „[...] humanistyka i nauki społeczne znajdują się obecnie w stanie alienacji. Wyalienowana od spraw społeczno-politycznych jest akademia, wyalienowani są pracownicy naukowcy i wyalienowani studenci” (Bielska 2017: 91). Trudno zgodzić się z tak dużym uogólnieniem. W badaniach literaturoznawczych oraz kulturoznawczych popularnością cieszy się choćby nurt ekokrytyczny, potwierdzający, że akademia jest żywo zainteresowana problemami współczesności. Dostrzegam to szczególnie w kontekście tzw. drugiej fali ekokrytyki, która postuluje: „włączenie w zakres zainteresowań ekologii i ekokrytyki holistycznie pojmowanego środowiska człowieka” (Tabaszewska 2011: 207). Uściślając, powoli rozwijająca się w Polsce refleksja nad fikcją klimatyczną i jej przejawami, np. solarpunkiem, zwraca uwagę na ważność tematów ekologicznych we współczesnej literaturze science fiction, a szerzej – w humanistyce.

---

¹ Oryg. „countercultural rebellion to supplement literary pessimism in visions of how the future may be possible”. David Juan Reina-Rozo w swoim artykule parafrazuje zdanie: „solarpunk is a rebellion against the structural pessimism in our late visions of how the future will be”, pochodzące z loga Solarpunk Anarchist.

Solarpunk jako ruch społeczny

Solarpunk jest obecny w sztuce, modzie, kulturze, technologii i wielu innych obszarach ludzkiej aktywności. Stanowi nie tylko nowy gatunek literacki, ale również, jak wskazuje Piechota, „ruch społeczny, który rozwija się w internecie (fora dyskusyjne, blogi) i wiąże się z modnym ostatnio stylem życia (*slow life*) oraz ideą *zero waste*” (Piechota 2022: 135). W polskiej literaturze przedmiotu (Lubawa 2019; Oramus 2021; Piechota 2022; Klata 2022) przy okazji wyjaśniania genealogicznych zawłości solarpunku wspomina się o jego społecznym i aktywistycznym aspekcie. Kategorie te jednak nie są wystarczająco rozwinięte – zwłaszcza gdy chodzi o działalność i charakter rodzimych przedstawicieli i przedstawicielek ruchu solarpunkowego. Jednym z moich celów jest choć częściowe zapełnienie tej luki w badaniach.

Flaga ruchu solarpunkowego autorstwa @Starwall@radical.town

Źródło:Wikimedia Commons 2019, CC BY-SA 4.0.

Rozważania należy rozpocząć od przybliżenia idei ogólnoswiatowego ruchu solarpunkowego. Wiele mówi o nim jego flaga oraz charakterystyka, umieszczone na stronie Wikimedia Commons (samo istnienie flagi świadczy o konsolidacji tego ugrupowania, przynajmniej w sferze ideowej). Warto zwrócić uwagę na istotne słowo: *sustainability*, które można przetłumaczyć jako „równoważenie/trwałość” (Cambridge Dictionary 2023). Zgodnie z tym, co sugerują przedstawiciele polskiego solarpunku – a konkretnie Paweł Ngei w wywiadzie dla „Gazety Wyborczej” – „najlepiej pasuje odżywalność, bo zakłada, że coś będzie dynamicznie trwało w homeostazie” (Kibitlewski 2022). Dla solarpunku niezwykle ważna jest idea równowagi w dysponowaniu zasobami

naturalnymi przy jednoczesnym rozwijaniu się technologii mającej – co ważne – ułatwiać życie człowiekowi. Poniżej podaję tłumaczenie opisu flagi z użyciem słowa zaproponowanego przez Ngei:

Kolor żółty reprezentuje siłę słońca, zaś zielony – ideę *odżywalności*. Połówka zębatki oznacza przekierowanie technologii z przemysłu ciężkiego w stronę zbudowania *odżywalnej* infrastruktury, promienie słoneczne – spoglądanie z nadzieją w przyszłość. W celu znalezienia odpowiedzi na to, jak wygląda samowystarczalne społeczeństwo, ruch solarpunkowy stawia na dobre i przystępne dla wszystkich technologie oraz style życia. To forma oporu [przeciwko zastanemu porządkowi, niszczeniu planety i wielkim korporacjom – K.P.], opierająca się na aktywizmie oraz odpowiednim ukształtowaniu infrastruktury. Stanowi pochodną szerszego terminu „hopepunk”. Solarpunkci sprzeciwiają się myśleniu, że ludzkość jest skazana na katastrofę klimatyczną² (@Starwall@radical.town 2019; tłum. własne – K.P.).

W opisie flagi uwidaczniają się najważniejsze dla analizowanego ruchu idee – przede wszystkim „odżywalność”, zawierająca postulat dynamicznego rozwoju technologii mającej za zadanie ułatwiać człowiekowi życie oraz pośredniczyć pomiędzy nim i przyrodą. Istotna jest również troska o środowisko i rezygnację z wyniszczającej dla planety eksploatacji nieodnawialnych źródeł energii. Częstka -punk – nawiązująca do „do tradycji buntu przeciwko establishmentowi oraz wielkim korporacjom” (Piechota 2022: 135) – oznacza sprzeciw wobec kapitalistycznego oraz antropocentrycznego porządku świata. W warstwie postulatywnej oraz ideowej opis pokrywa się z *Manifestem Solarpunka* przetłumaczonym przez Ngei i Martynę Łysiakiewicz, zwłaszcza z jego punktem trzecim: „W sercu solarpunku jest wizja przyszłości ucieleśniająca najlepsze co ludzkość może osiągnąć: świat bez niedostatków, który wyrósł z hierarchii i kapitalizmu, w którym postrzegamy się jako część przyrody, a czysta energia zastąpi paliwa kopalniane” (The Solarpunk Community 2020). Ogólnosiwiatowy ruch solarpunkowy w sferze ideowej wyraźnie nawiązuje do postulatów grup anarchistycznych oraz proekologicznych. Jego członkowie zrzeszeni są w facebookowych grupach, a także organizują i biorą udział w wydarzeniach dotyczących solarpunkowego aktywizmu, ruchach promujących dekarbonizację miast czy festiwalach łączących działaczy z całego świata (Jaworowski 2022a)³.

---

² Oryg. „The yellow of the flag represents the solar power portion of the solarpunk movement, and the green represents sustainability. The half-gear symbolizes a reclaiming of technology for sustainable projects and infrastructure, and the sunbeams represent the hopefulness and futurism of the solarpunk movement. The solarpunk movement seeks to answer the question »what does a sustainable society look like« by taking any and all good and accessible technologies and lifestyles and making them widespread. It is a form of resistance through infrastructure and activism, and it is also a derivative of the broader term »hopepunk«. Solarpunks refuse to give up to the idea that we are ecologically doomed”.

³ Grupy, o których tu mowa, to: Solarpunk (<https://www.facebook.com/groups/solarpunk>), Solarpunk Collective (<https://www.facebook.com/groups/solarpunkcollective>), Solarpunk Memes (<https://www.facebook.com/groups/SolarpunkMemes>) Solarpunk Action Week (<https://www.facebook.com/groups/SolarpunkActionWeek>)

Ruch solarpunkowy odwołuje się, jak wskazuje Joanna Kaniewska, do takich idei jak decentralizacja (odejście od wielkich miast na rzecz lokalnych, wiejskich społeczności) oraz optymizm (wiara w to, że ludzkość przetrwa katastrofę klimatyczną albo że do niej nie dojdzie) (Kaniewska 2021). Istotne są również kolektywność i samopomoc (czyli założenie, że ludzkie społeczności będą bazowały na wzajemnej pomocy oraz wspólnym wysiłku skierowanemu ku tworzeniu dóbr dostępnych dla ogółu ludzkości) oraz dewzrost (dążenie do redukcji produkcji i konsumpcji, zmiana dyskursu na temat współczesnego świata, dotychczas skolonizowanego przez język ekonomii oraz kapitalistyczną ideę ciągłego wzrostu, który prowadzi do nieuchronnej katastrofy). Powyższe idee znajdują odzwierciedlenie chociażby w opowiadaniu *Fala* Dominiki Tarczoń, którego głównym bohaterem jest chłopiec uratowany z pochłoniętej przez morze Japonii. Zostaje on adoptowany przez rodzinę, która uprawia warzywa i prowadzi handel wymienny z sąsiadami. Mieszkają na „Czarnej Górze jednym z najstarszych eko miast w Europie Wschodniej, zbudowanej w całości z materiałów z recyklingu” (Tarczoń 2021: 30). Bohaterowie poruszają się pojazdami napędzanymi energią słoneczną, w radiu zaś słyszą wiadomość o ujęciu obywatela, który „za posiadanie kwoty przekraczającej milion euro” (Tarczoń 2021: 30) może trafić do więzienia.

Polski ruch solarpunkowy w świetle modeli podziałów fandomu

Solarpunkową społeczność fanowską można usytuować między fandomem a grupą aktywistyczną. Nie wpisuje się we wprowadzony przez Aldonę Kobus podział fandomów na kultywujące i transformujące. Rozróżnienie to zakłada bowiem istnienie konkretnych, umocowanych w historii popkultury i powszechnej świadomości dzieł, które albo można przyjmować takimi, jakie są, i gromadzić wiedzę na ich temat („fandom kultywujący”), albo kształtować je wedle własnych upodobań („fandom transformujący”) (Kobus 2018: 10–13), traktując jako zmianę medium, w jakim ma miejsce historia (Czopek 2018: 196). Podział fandomu według kryterium odbioru dzieła kanonicznego wydaje się zatem nieadekwatny – chodzi tutaj raczej o wspólnotę poglądów, stylu życia i upodobań estetycznych. W takiej sytuacji nazywanie polskich solarpunków fanami wydaje się ryzykowne. Przyjrzyjmy się dwóm definicjom tego pojęcia. Według Magdaleny Lisowskiej-Magdziarz „bycie fanem to specjalny rodzaj związku z tekstem, swoista dyspozycja psychologiczna i nastawienie odbiorcze” (Lisowska-Magdziarz 2017: 15). W tym ujęciu akcentuje się akt odbioru oraz specyficzną relację odbiorcy z tekstem. Cytowana przez badaczkę Roberta Pearson ujmuje to nieco inaczej:

[...] fani [...] włączają tekst kultury jako część swojej tożsamości, często posuwając się do budowania sieci społecznych na bazie wspólnych upodobań. Zasadnicza ważność tożsamości i budowania sieci społecznych czytelnie oddziela moje bycie w fandomie od mojego entuzjazmu dla jakiegoś tekstu (Pearson 2007, za: Lisowska-Magdziarz 2017: 15).

Skupienie się na aspekcie budowania tożsamości oraz sieci społecznych opierając się na wspólnych upodobaniach w kontekście nieistniejących dla solarpunku „twardych” tekstów kanonicznych zdaje się być o wiele lepszą perspektywą. Jednak ujmowanie ruchu solarpunkowego wyłącznie w kategorii fandumu nie jest wystarczające. Być może rozwiązaniem będzie postawienie go w roli podwójnego agenta – emocjonalnie traktującego literackie realizacje tego gatunku oraz używającego tego afektu do wywierania realnego wpływu na świat. Podobnie jak w przypadku Balbusowskich teorii, krępujące siatki pojęciowe nie są wystarczające do uchwycenia istoty tego, czym naprawdę jest ruch solarpunkowy. Musi zatem wystarczyć umieszczenie go pomiędzy grupami fanowskimi, anarchistycznymi oraz aktywistycznymi. Solarpunk nawiązuje do każdej z nich – od ścisłego związku literatury z tożsamością, poprzez ideę radykalnej decentralizacji, samopomocy i antykapitalizmu, po oddolne działania i akcje bezpośrednie. Mają one za zadanie przełamać nacechowaną poczuciem bezsilności bierność człowieka wobec zmian klimatu, którą Ewa Bińczyk nazywa „marazmem antropocenu” (Bińczyk 2018).

Powyższe rozważania łączą się bezpośrednio z zagadnieniem fikcji klimatycznej, do którego to gatunku przynależy solarpunk. Stanowi ona medium mogące przełamać kryzys wyobraźni spowodowany przez antropocen. Wojciech Małecki ujmuje ją jako „środek perswazji klimatycznej” (Małecki 2022: 98), który we współczesnej refleksji na temat katastrofy klimatycznej jest o wiele bardziej przekonujący niż suche statystyki (Małecki 2022: 86). Zarówno narracje solarpunkowe, jak i działania aktywistyczne trwają w synergii mającej za zadanie przełamać akcentowany przez Bińczyk marazm. Potwierdza to Małecki, pisząc o znaczącej roli retorycznej fikcji klimatycznych w dyskursie dotyczącym klimatu: „nie sposób poradzić sobie z kryzysem klimatycznym bez pobudzenia publicznej troski o konsekwencje zmian klimatycznych”, drogą do czego ma być wymieniony gatunek, który „dzięki swoim właściwościom estetycznym [...] stanowi szczególnie skuteczny środek perswazji” (Małecki 2022: 84). Ujmując rzecz dokładniej, niektóre warianty literatury science fiction współcześnie stanowią nie tylko aparat poznawczy – o czym już wspominałem – ale dają również możliwość realnego wpływu na przyszłość.

Działalność polskiego ruchu solarpunkowego – najważniejsze sfery

Obecność polskiego ruchu solarpunkowego manifestuje się w wielu sferach życia. Na potrzeby artykułu postanowiłem wydzielić trzy, które uważam za najistotniejsze dla tego ugrupowania. Pierwszą z nich jest działalność literacka, która obejmuje wytworzenie tekstów osadzonych w solarpunkowych światach i wydawanie ich. Kolejna to działania popularyzatorskie, skupiające się na organizacji różnego rodzaju wydarzeń (na przykład konkursów literackich), tworzeniu publicystyki oraz wszelkich innych formach aktywności mających na celu promowanie idei solarpunkowych bądź samego ruchu. Trzecim obszarem jest aktywizm klimatyczny – koncentracja na kolektywnym tworzeniu projektów internetowych, oddolnych centrów kultury oraz aktywizacji lokalnych społeczności. Sfery te nie są rozłączne, lecz przenikają się; przykładowo, wydawanie antologii opowiadań osadzonych w danym nurcie jest równocześnie jego popularyzacją.

Działalność literacka

Jak podkreślałam, fikcja klimatyczna ma moc przełamania kryzysu wyobraźni dostrzeżanego w erze antropocenu (Małecki 2022: 98; Kroon 2019: 2). Prowadzenie działalności literackiej związanej z tym gatunkiem samo w sobie stanowi przejaw aktywizmu klimatycznego. W porównaniu do innych krajów w Polsce opublikowano jak dotąd niewiele solarpunkowych opowiadań⁴. Nakładem Fundacji Społeczeństwo ukazała się w 2022 roku antologia opowiadań *Utopia XXI wieku* (Michrowski i in 2021). Z projektem tym wiąże się kilka interesujących kwestii. Antologia nie została wydana przez tradycyjne wydawnictwo, lecz przez organizację pożytku publicznego. Jak można przeczytać na jej stronie, Fundacja Społeczeństwo została powołana: „dla powodowania pozytywnej zmiany społecznej tam, gdzie świeża idea, nowoczesny pogląd oraz technologia dają taką możliwość” (Fundacja Społeczeństwo 2023). Opis ten wyraźnie koresponduje z solarpunkową ideą przemiany świata za pomocą technologii przekierowanej z przemysłu ciężkiego w stronę współdziałania człowieka z naturą.

Kolejną inicjatywą wartą przywołania jest towarzyszący krakowskiemu festiwalowi Bomba Megabitowa⁵ „Solarpunkowy Konkurs Fikcji Klimatycznej”. Teksty mogą do niego nadsyłać „uczniowie szkół podstawowych, ponadpodstawowych oraz młodzi dorośli”⁶. Podpowiedzią dla uczestników miał być wpis na stronie solarpunk.edu.pl, gdzie opublikowano listę ponumerowanych „zahaczek” – motywów i pomysłów do wykorzystania w konkursowych opowiadaniach (Ngei 2022a). Dzielą się one na dwie kategorie ze względu na to, który element wybrzmiewa mocniej. Do pierwszej odmiany należą „zahaczki” skupiające się przede wszystkim na szeroko rozumianej przestrzeni, do drugiej – te dotyczące społeczności (lub mniejszej grupy konkretnych typów bohaterów, znajdujących się w określonej sytuacji). Niekiedy odmiany te się łączą, czego przykładem jest jedna z „zahaczek”: „9. Jednostka wojskowa, która dziesiątki lat temu przesiadła się z czołgów na wozy strażackie. Teraz jej członkowie są raczej inżynierami i strażakami, aniżeli żołnierzami, którzy walczą z katastrofami klimatycznymi” (Ngei 2022a). Wskazano zarówno specyficzną lokację, w jakiej dzieje się akcja, jak i konkretny typ bohaterów. W obu typach „zahaczek” można dostrzec kilka prawidłowości: przywołane miejsca były dawniej wykorzystywane do wątpliwych moralnie celów bądź są powiązane z negatywnie (w optyce solarpunkowej) postrzeganą działalnością (5 – porzucona przez rząd budowa, 6 – miasto obok składowisk odpadów energetycznych, 9 – dawna jednostka wojskowa). Zamieszkuje je konkretny typ bohaterów (4 – osoby z niepełnosprawnościami, 7 – wikipedyści, archiwiści lub kartografowie, 10 – lekarze oraz inżynierowie); bohaterowie pracują

⁴ W gatunku tym dominują kilkudziesięciostronicowe opowiadania, choć zdarzają się formy nieco dłuższe, jak najgłośniejszy solarpunkowy utwór literacki – *A Psalm for the Wild-Built* autorstwa Becky Chambers. Książka w 2022 roku została uhonorowana najważniejszym wyróżnieniem dla twórców i twórczyń literackiej fantastyki, nagrodą Hugo za najlepsze opowiadanie (The Hugo Awards 2023).

⁵ Wydarzenie odbyło się w dniach 5–12.09.2022 r. w Krakowie, jego organizatorami byli Miasto Kraków oraz Instytut Polska Przyszłości im. Stanisława Lema. Zob. <https://bombamegabitowa.com/> [dostęp: 24.03.2023].

⁶ Solarpunkowy Konkurs Fikcji Klimatycznej <https://www.fahrenheit.net.pl/aktualnosci/konkursy/solarpunkowy-konkurs-fikcji-klimatycznej/> [dostęp: 24.03.2023].

nad projektem mającym przynieść korzyść ludzkości lub mniejszej grupie społecznej (5 – próba ożywienia porzuconej przez rząd elektrowni/tamy, 7 – archiwizacja niezapisanego wiedzy, 15 – badanie zagrożeń pandemicznych i prowadzenie bezprzemocowej profilaktyki). Pomysły te są ściśle związane z ideami konstytutywnymi dla solarpunku, takimi jak dewzrost, decentralizacja, kolektywność oraz samopomoc. Narracje biorące udział w konkursie były jednak w pewnym stopniu odgórnie modelowane. „Zahaczki”, jak się zdaje, miały za zadanie wyjaśnić, jakie usytuowanie przestrzenne oraz typy bohaterów są charakterystyczne dla narracji solarpunkowych.

Polski nurt literatury solarpunkowej nie jest jeszcze zbyt bogato reprezentowany. Dotychczas pojawiło się zaledwie kilkanaście opowiadań zebranych w tematycznych antologiach lub rozsianych po czasopiśmie (zob. np. Zańko-Gulczyński 2023; Tarczoń 2021). Stąd też pojawia się interesująca oraz rzadko spotykana okazja do obserwowania i naukowego namysłu nad rozwijającym się na naszych oczach nowym podgatunkiem fantastyki.

Działalność popularyzatorska

Między działalnością literacką a popularyzatorską sytuują się dwa blogi, w znacznej mierze poświęcone solarpunkowi. Pierwszy z nich jest prowadzony przez wspomnianego już Pawła Ngei (<https://alxd.org/>), który – jako organizator konkursów na opowiadania oraz współtłumacz *Manifestu Solarpunka* – zdaje się być jedną z najważniejszych dla polskiego solarpunku osobowości. Na blogu znajdują się wpisy komentujące najnowsze wydarzenia, doniesienia prasowe, pomysły oraz kwestie związane z solarpunkiem. Oprócz tego pojawiają się tematy dotyczące najnowszych technologii, hakowania oraz wpisy wyrażające osobiste poglądy autora na różne kwestie społeczne. Autorem drugiego bloga jest Błażej Jaworowski (<https://wordsmith.social/ekoficje/>). O ile blog Pawła Ngei jest poświęcony różnym tematom słabiej lub mocniej powiązanych z solarpunkiem, o tyle tutaj niemal wszystkie wpisy traktują o literaturze (najczęściej reprezentującej właśnie solarpunk). Są to recenzje książek, omówienia tematów związanych z dyskusjami nad wymienionym gatunkiem czy rozważania o nim samym. Oprócz tego znajdują się tu też relacje z festiwalu Bomba Megabitowa, którego druga edycja dotyczyła klimatu i zrównoważonego rozwoju.

W sferze solarpunkowych działań fanowskich obecni są również akademicy. Przykładem ich związków z ruchem jest wystąpienie Joanny Kaniewskiej, badaczki związanej z Uniwersytetem Warszawskim, na wydarzeniu „Solarpunk na Jazdowie”, czego efektem był obszerny wpis na blogu *19 czwartych* (Kaniewska 2021), dotyczące wprowadzenia do tematyki solarpunkowej. Wydarzenie odbyło się na warszawskim osiedlu Jazdów: znajduje się tu prowadzony oddolnie dom kultury Otwarty Jazdów – miejsce kreowane na centrum solarpunku, gdzie mają miejsce festiwale gromadzące lokalną społeczność, wystawy sztuki i pokazy⁷. Wystąpienie było jednym z elementów działalności popularyzatorskiej polskich solarpunków oraz dowodem na to, że akademicy mogą być obecni także w przestrzeni fanowskiej. Wpisuje się to we wspomnianą wcześniej

⁷ Więcej informacji dostępnych jest na facebookowej stronie obiektu – <https://www.facebook.com/jazdow> [dostęp: 24.03.2023].

kategorię humanistyki zaangażowanej. Badacze i badaczki nie zamykają się już dzisiaj w murach uniwersytetu, odgradzeni od społeczeństwa skomplikowanym językiem naukowej frazy – występują za to na konwentach fantastycznych oraz wydarzeniach takich jak „Otwarty Jazdów”.

Z racji tego, że solarpunkowa społeczność jest mała, ale aktywna, gdy w szeroko pojętych mediach pojawi się materiał na temat solarpunku, jej członkowie żywo reagują i włączają się w dyskusję. Najgłośniejsza debata na temat solarpunku odbyła się między osobami, które wcześniej nie były silnie związane z ruchem. Mowa tu o filmie Michała Ochnika (występującego na kanale pod pseudonimem Mistycyzm Popkulturowy) opublikowanym na platformie YouTube 11 maja 2022 r. W materiale autor przedstawił swoje wątpliwości związane z solarpunkiem, np. to, że istnieje niewiele kanonicznych dzieł osadzonych w tym nurcie, a twórcy częściej stawiają na estetykę niż na warstwę ideową (Ochnik 2022). 9 września 2022 r. na kanale Myśleć Głębiej pojawiła się odpowiedź na film Ochnika. Głos, oprócz prowadzących, zabrali Kaniewska oraz Ngei, czyli osoby powiązane z ruchem solarpunkowym (Myśleć Głębiej 2022). Nie była to jednak ostra polemika, a uprzejma wymiana zdań połączona z pogłębieniem tych obszarów, które Ochnik w swoim filmie pominął lub ledwie zarysował. Debata cieszyła się dużym zainteresowaniem, odniosły się do niej również osoby powiązane z solarpunkiem (zob. Ngei 2022b; Kaniewska 2022; Jaworowski 2022b).

Do działalności popularyzatorskiej zaliczają się również wystąpienia dotyczące solarpunku, które odbywają się na konwentach – festiwalach fantastyki gromadzących ich fanów (Jaworowski 2022c; Ngei 2022c). Można dostrzec, że bardzo często przywołują te same nazwiska – co tylko mocniej udowadnia, jak bardzo polscy członkowie ruchu solarpunkowego są zaangażowani w jego promocję w różnych obszarach życia społeczno-kulturalnego.

Działalność aktywistyczna

Według Ngei częśćka -punk w *solarpunku* oznacza przestawienie się na zupełnie inny rodzaj sprzeciwu:

Celem solarpunku jest stworzenie narracji, która pozwoliłaby zarysować wizję świata, w jakim np. potrzeba przebudowywania miast tak, żeby były dla ludzi, wydaje nam się czymś naturalnym, a planowane starzenie się produktów jest absurdalne. Tego rodzaju aktywizmu najbardziej nam dziś brakuje: pokazywanie, co zamiast naszego obecnego status quo, podtrzymywanie uwagi i inspirowanie ludzi, którzy rozpaczliwie szukają alternatyw (Kibitlewski 2022).

Mowa tu o rezygnacji z akcji bezpośrednich i skupieniu się na powolnym „odzykiwaniu” nadziei, nie zgadzając się z tym, że – parafrazując słynną sentencję Fredrica Jamesona⁸ – łatwiej wyobrazić sobie koniec świata niż życie po katastrofie klimatycz-

⁸ Mowa o zdaniu „trudniej wyobrazić sobie koniec świata niż koniec kapitalizmu”, które według Kacpra Pobłockiego padło po raz pierwszy w książce *Seeds of Time* Fredrica Jamesona (zob. Jameson 1994, za: Pobłocki 2022: 109).

nej. Chodzi również o powolną, kolektywną pracę u podstaw i tworzenie wielkich projektów mających na celu poprawę losów ludzkości. Jako przykład Ngei wymienia działalność osób tworzących Wikipedię (Kibitlewski 2022), internetową encyklopedię gromadzącą wiedzę, do której każdy użytkownik Internetu ma darmowy dostęp i może ją współtworzyć.

W ideę powolnej zmiany dyskursu antropocentrycznego wpisują się również projekty „haktywistyczne” (czyli hakerskie i aktywistyczne zarazem), mające na celu zapewnienie dostępu do artykułów naukowych każdemu, kto tego potrzebuje (Library Genesis albo SciHub). Takie inicjatywy są utożsamiane przez badaczy „z mieszanką oddolnego protestu politycznego i hakerstwa komputerowego” (Jordan i Taylor 2004, za: Piotrowska 2017: 26). Jako przykład polskich projektów solarpunkowych można wymienić choćby wspomniane już warszawski Otwarty Jazdów oraz Konkurs Fikcji Klimatycznej, a także Szkołę Ekopoetyki działającą przy Instytucie Reportażu⁹ – instytucję uczącą innego sposobu patrzenia na relację człowieka z przyrodą.

Podsumowanie

Pomimo tego, że solarpunk ma krótki staż, to zdecydowanie wyróżnia się na tle innych projektów futurologicznych. Podczas gdy w przeważającej ich większości snuje się bardzo tragiczne, wręcz apokaliptyczne wizje przyszłości (trudno tu o optymistyczne obrazy Ziemi za kilkaset, a nawet kilkadziesiąt lat), solarpunk dostrzega światło na końcu tunelu. Społeczność związana z tą ideą wykazuje się niezwykłą aktywnością na polu społecznym (w nieco mniejszym stopniu na literackim), tworząc liczne oddolne inicjatywy. To przykład synergii słowa i działania – słowa uformowanego w postaci manifestów, tekstów literackich oraz działania aktywistycznego, skupiającego się zarówno na lokalnych społecznościach, jak i ogóle społeczeństwa. Celem artykułu było rozeznanie w przyjętym polu badawczym, co może stanowić podstawę kolejnych rozważań naukowych. Luki w badaniach nad solarpunkiem są dostrzegalne na wielu polach – związków gatunku z narracjami utopijnymi oraz dystopijnymi; relacji polskiego ruchu z ogólnością światową; solarpunku rozumianego jako wariant fikcji klimatycznej; wpływu przestrzeni na bohaterów. Podobnie jak solarpunk, również badania nad nim są w fazie początkowej – być może w kolejnych latach, wraz z rozwojem gatunku, jeszcze więcej „słonecznych” narracji zostanie poddanych naukowej refleksji.

Bibliografia

- Balbus Stanisław. 1999. „Zagłada gatunków”. *Teksty Drugie* 6. 25–39.
- Baudrillard Jean. 2005. *Symulakry i symulacja*. Sławomir Królak (przeł.). Warszawa.
- Bielska Ewa. 2017. „Humanistyka zaangażowana, humanistyka wyalienowana – potencjał polityczny uniwersytetu, humanistyki, nauk społecznych”. *Chowanna* 1. 83–94.
- Bińczyk Ewa. 2018. *Epoka człowieka. Retoryka i marazm antropocenu*. Warszawa.

---

⁹ Szkoła Ekopoetyki przy Instytucie Reportażu, <https://instytutr.pl/manifest/> [dostęp: 24.03.2023].

- Czopek Jakub. 2018. „Opowieść transmedialna jako przykład kreatywnych możliwości fandomu”. *Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej* 23. 191–202.
- Gajewska Grażyna. 2021. „Przez fantastykę do ekokrytyki. Zwrot ku *science fiction*”. *Przestrzenie Teorii* 35. 311–330.
- Jordan Michelle, Bernier Jeremy, Zuiker Steven. 2021. „The Future Is Open and Shapable: Using Solar Speculative Fiction to Foster Learner Agency”. *Literacy Research: Theory, Method, and Practice* 70. 309–329.
- Kłata Michał. 2022. „New Maps of Hope: Common Motifs and Narrative Structures in Solarpunk Stories”. *Zagadnienia Rodzajów Literackich* 65, 3. 57–71.
- Kobus Aldona. 2018. *Fandom. Fanowskie modele odbioru*. Toruń.
- Kroon Ariel. 2019. „Imagining Action in/Against the Anthropocene: Narrative Impasse and the Necessity of Alternatives to Effect Resistance”. *The Goose. Journal of Arts, Environment and Culture in Canada* 18. 1–12.
- Lem Stanisław. 2009. *Fantastyka i futurologia*. T. 1. Warszawa.
- Lemann Natalia. 2014. „Materiały do »Słownika Rodzajów Literackich« – Steampunk”. *Zagadnienia Rodzajów Literackich* 57 (1). 344–349.
- Lisowska-Magdziarz. 2017. *Fandom dla początkujących*. Cz. 1: Społeczność i wiedza. Kraków.
- Maj M. Krzysztof. 2019. *Światotwórstwo w fantastyce. Od przedstawienia do zamieszkiwania*. Kraków.
- Małecki Wojciech. 2022. „Powódź i pył. Rzeki w fikcji klimatycznej”. *Teksty Drugie* 4. 83–101.
- Mazurkiewicz Adam. 2007. „Cyberprzestrzeń po polsku. O nurcie tzw. cyberpunku w rodzimej literaturze fantastycznonaukowej”. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Litteraria Polonica* 9. 157–172.
- Michrowski i in. 2021. *Utopia XXI wieku. Zbiór opowiadań*. Warszawa.
- Ochwat Magdalena. 2020. „Katastrofa klimatyczna *non-fiction*”. *Kultura Współczesna* 2. 204–218.
- Oramus Dominika. 2021. „Nowe światy literackie: literaturoznawstwo współczesne a nauki ścisłe”. *Zagadnienia Filozoficzne w Nauce* 70. 139–168.
- Piechota Dariusz. 2022. „Solarpunk – w stronę świetlanej przyszłości”. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio FF* 1. 133–144.
- Piotrowska Marlena. 2017. „Haktywizm – społeczna korzyść czy zagrożenie?”. *Studia Humanistyczne AGH* 16. 25–40.
- Pobłocki Kacper. 2022. „Niewidzialny imperializm: kapitalizm a geneza antropocenu”. *Teksty Drugie* 3. 108–126.
- Reina-Rozo David. 2021. „Art, energy, and technology: the Solarpunk Movement”. *International Journal of Engineering, Social Justice and Peace* 8. 47–60.
- Tabaszewska Justyna. 2011. „Zagrożenia czy możliwości? Ekokrytyka – rekonesans”. *Teksty Drugie* 3. 205–220.
- Tarchoń Dominika. 2021. *Fala*. W: JaSkier 2021. Skierniewice. 28–36.
- Zańko-Gulczyński Przemysław. 2023. „Ostoja”. *Nowa Fantastyka* 2. 37–43.

Netografia

- Cambridge Dictionary. 2023. „Sustainability” [hasło]. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english-polish/sustainability> [dostęp: 24.03.2023].
- Fundacja Społeczeństwo [oficjalna strona]. <http://fundacjaspoleczenstwo.pl/> [dostęp: 24.03.2023].

- Jaworowski Błażej. 2022a. Iść, ciągle iść w stronę słońca. Albo: solarpunk – notatki do przewodnika. <https://wordsmith.social/ekofikcje/isc-ciagle-isc-w-strone-slonca> [dostęp: 24.03.2023].
- Jaworowski Błażej. 2022b. To (nie) tylko teoria – a propos wideoseju Mistycyzmu Popkulturowego. <https://wordsmith.social/ekofikcje/to-nie-tylko-teoria-a-propos-wideoseju-mistycyzmu-popkulturowego> [dostęp: 24.03.2023].
- Jaworowski Błażej. 2022c. „Kindness is punk as fuck” – czyli o solarpunku. https://www.youtube.com/watch?v=e8B_tbVW0hE [dostęp: 24.03.2023].
- Kaniewska Joanna. 2021. Wstęp do solarpunku (Solarpunk na Jazdowie, 22.08.2021). <https://19czwartych.art.blog/2021/09/07/solarpunk-spotkanie-jazdow2021/> [dostęp: 24.03.2023].
- Kaniewska Joanna. 2022. Solarpunk i (mikro)estetyki – gościnnie na kanale Myśleć Głębiej. <https://19czwartych.art.blog/2022/09/09/solarpunk-myslec-glebiej/> [dostęp: 24.03.2023].
- Kibitlewski Jakub. 2022. „Haker i aktywista klimatyczny: Mam dość Iron Mana, Batmana, Elona Muska. To nie pomaga ani nam, ani planecie. Czekam na serial o wikipedystach” [wywiad z Pawłem Ngei]. <https://wyborcza.pl/magazyn/7,124059,29139718,haker-i-aktywista-klimatyczny-mam-dosc-iron-mana-batmana.html?cta=1sqbl-3noac-5Standard2023v2NW> [dostęp: 24.03.2023].
- Lubawa Katarzyna. 2019. „Solarpunk – optymistyczna alternatywa dla cyberpunku”. https://www.researchgate.net/publication/341111163_Solarpunk_optymistyczna_alternatywa_dla_cyberpunku/link/5eaea696a6fdcc7050a4a54f/download [dostęp: 24.03.2023].
- Myśleć Głębiej. 2022. Solarpunk: filozofia, estetyka, aktywizm. Pół-odpowiedź dla @MistyPop. <https://www.youtube.com/watch?v=kCBkB8Fes5c> [dostęp: 24.03.2023].
- Ngei Paweł. 2022a. Zahaczki i pomysły na opowiadania solarpunkowe. <https://solarpunk.edu.pl/2022/05/24/zahaczki-i-pomysly-na-opowiadania-solarpunkowe/> [dostęp: 24.03.2023].
- Ngei Paweł. 2022b. Solarpunk dzisiaj: soczewki i fundamenty. <https://alxd.org/solarpunk-dzisiaj-soczewki-i-fundamenty-pl.html> [dostęp: 24.03.2023].
- Ngei Paweł. 2022c. Filozofikon 2020 – Narracje technologiczne: Solarpunk, Cyberpunk, Popkultura – Paweł „alxd” Ngei. <https://www.youtube.com/watch?v=bifMPW6PLz0> [dostęp: 24.03.2023].
- Ochnik Michał. 2022. Problemy ze słonecznym optymizmem | Solarpunk. <https://www.youtube.com/watch?v=LURWwvivr4> [dostęp: 24.03.2023].
- The Solarpunk Community. 2020. „Manifest Solarpunka”. Ngei Paweł, Łysiakiewicz Martyna (przeł.). <https://alxd.org/manifest-solarpunka-pl.html#manifest-solarpunka> [dostęp: 25.03.2023].

Streszczenie

Celem artykułu jest zbadanie synerгии słowa i działania w polskim ruchu solarpunkowym. W początkowej części autor omawia solarpunk jako podgatunek literatury science fiction o dużym potencjale futurologicznym, będący formą humanistyki zaangażowanej. Następnie skupia się na opisanu ruchu solarpunkowego oraz analizuje go w ramach badań nad fandomem. W ostatniej części autor charakteryzuje trzy obszary działalności polskiego ruchu solarpunkowego – literacki, popularyzatorski oraz aktywistyczny.

Sunny Synergy of Words and Actions. The Solarpunk Movement in Poland

Abstract

The aim of this article is to study the synergy between words and actions in the Polish solarpunk movement. The initial part defines solarpunk as a subgenre of science fiction literature with great futuristic potential and also as a manifestation of humanity's engagement. The main segment focuses on describing the solarpunk movement in an attempt to place it within the framework of fandom studies. The final section identifies and describes three types of activities within the Polish solarpunk movement: literary, popularizing, and activist.

Słowa kluczowe: solarpunk, fantastyka naukowa, badania nad fandomem, aktywizm, fikcja klimatyczna

Key words: solarpunk, science fiction, fandom studies, activism, climate fiction

Kajetan Poniatyszyn – student filologii polskiej II stopnia na Uniwersytecie Wrocławskim. Przygotowuje pracę magisterską na temat przestrzeni miejskiej we współczesnej polskiej literaturze *weird fiction*. Zainteresowania naukowe: nowe gatunki w prozie fantastycznej, ekokrytyczne ujęcia fantastyki, badania nad przestrzenią w literaturze, *weird fiction*, społeczny wymiar literatury.